

FLORINA-MARIA BĂCILĂ, *Omonimia în limba română. Privire monografică*, Timișoara, Editura Excelsior Art, 2007, 376 p.

Interesul manifestat în lingvistica românească pentru cercetarea omonimiei – privită adesea ca „accident”, „anomalie” semiotică sau „boală a limbii” – s-a concretizat în numeroase studii mai extinse ori de proporții mai reduse, fără însă a se putea spune că vreunul dintre acestea sau toate la un loc i-ar fi epuizat aspectele și, mai ales, fără ca investigația temei să nu fie marcată de unele inconsecvențe. Explorarea omonimiei în ansamblul său, ca domeniu problematic și ca loc al unor controverse vii, controverse preocupate de mai buna înțelegere a mecanismelor și funcționării sale, cu consecințe practice multiple, ne apare absolut necesară.

Lucrarea *Omonimia în limba română. Privire monografică*, elaborată de Florina-Maria Băcilă, se înscrie pe aceste coordonate. Cu titlu semnificativ pentru amploarea cercetării, ea constituie o veritabilă *monografie* asupra unui fenomen lingvistic incitant și viu discutat. Un demers de asemenea anvergură pretinde un anumit tip de cercetător care să dispună de câteva însușiri prețioase, printre care capacitate de sistematizare, de reflecție critică, spirit de observație și analiză, acribie, meticulozitate, altfel spus, competența de a „construi” o monografie atotcuprinzătoare.

Volumul de față ocupă un loc special în rândul cercetărilor românești pe această temă, majoritatea adâncind numai una dintre părțile componente ale limbii române afectate de omonimie. Întrucât aceste studii ofereau, prin însuși specificul obiectivului lor, fatalmente limitativ, descrieri parțiale ale unui atare fenomen complex, Florinei-Maria Băcilă i-a apărut firesc tentația unei abordări globale, totalizante a omonimiei în limba română.

Pe baza principiului – enunțat în *Argument* (p. 11-12) – conform căruia abordarea tuturor compartimentelor limbii trebuie să se facă de pe o poziție nu exclusivist lingvistică, ci integratoare, cartea propune, de-a lungul a 376 de pagini, o imagine panoramică a omonimiei românești, sub forma unui „itinerar” extrem de interesant, alcătuit din nu mai puțin de 12 capitole, orânduite logic și axate, în fapt, pe trei segmente. Primul se ocupă de istoricul problemei și cuprinde capitolele I. *Conceptul de omonimie. Note despre definiția omonimelor* (p. 17-27), II. *Tratarea omonimelor în dicționare* (p. 28-40) și III. *Din istoricul lexicografiei omonimice românești* (p. 41-63). Al doilea segment pornește tot din datele primei părți, incluzând capitolele IV. *Sursele omonimiei* (p. 64-101) și V. *Omonimia – modele structurale* (p. 102-192), la care se adaugă *Omonimia în graiurile populare românești* (capitolul VI, p. 193-209) și *Omonimia în textul literar* (capitolul XI, p. 336-353). Partea a treia se referă la relațiile dintre omonimie și alte sfere ale vocabularului, discutate pe larg în capitolele VII.

Omografie și omofonie. Ortograme (p. 210-246), VIII. *Raportul dintre omonimie și polisemie* (p. 247-262), IX. *Omonimia între sincronie și diacronie* (p. 263-284) și X. *Consecințele omonimiei. Mijloace „terapeutice”* (p. 285-335). Lucrarea mai cuprinde un capitol de *Considerații finale* (p. 354-355), liste de *Sigle și abrevieri bibliografice* (p. 13-15), *Abrevieri* (p. 15-16), *Izvoare literare* (p. 356-357) și o *Bibliografie* defalcată în A. *Volume* (p. 357-368) și B. *Studii și articole* (p. 368-375).

Între aceste părți ale lucrării, deopotrivă de meticolos elaborate, există și note de nuanță, de limpiditate și aport propriu. În primele capitole, consacrate istoricului problemei, Florina-Maria Băcilă dovedește o foarte bună cunoaștere a scriiturii dedicate fenomenului în discuție, scriitură pe care o analizează cu fervoare și nedisimulată plăcere. În numele unei probități științifice elementare, autoarea a reușit o lectură cvasiexhaustivă a dicționarelor speciale de omonime și a principalelor lucrări lexicografice românești, evaluându-le obiectiv incontestabilele merite, dar intrând, în același timp, într-un dialog critic, chiar polemic, cu unele dintre soluțiile care vizează reprezentarea seriilor omonimice. Rezultatele acestei cercetări, plasate la începutul lucrării (în capitolele II și III), prezintă o componentă „critică” la fel de importantă ca dezvoltările în registru „pozitiv”: străduința autoarei se îndreaptă spre a arăta ce presupun, sub aspectul implicațiilor practice, inconsecvența și subiectivismul atestărilor lexicografice ale seriilor omonimice, datorate, în bună măsură, diversității criteriilor formulate în tratarea „frontierelor” dintre omonimie și polisemie. De altfel, dificultățile legate de identificarea unor criterii riguroase de distingere între lexemul polisemantic și lexemele omonime constituie substanța capitolelor *Omonimele semantice* și *Raportul dintre omonimie și polisemie*.

Partea a doua a demersului științific impresionează prin tratarea, cu lux de amănunte, a *surselor omonimiei*, așa cum transpar ele din cercetările de până acum pe materialul românesc (A. *Convergența fonetică*, B. *Derivarea*, C. *Divergența semantică*, D. *Etimologia populară, sub influența paronimiei*), și a tipologiei propuse în organizarea structurală a acesteia (A. În funcție de laturile limbii pe care le implică: 1. *Omonimia la nivel lexical*, 2. *Omonimia la nivelul afixelor*, 3. *Omonimia la nivel lexico-gramatical*, 4. *Omonimia la nivel morfologic*, 5. *Omonimia la nivel sintactic*, 6. *Omonimia la nivel frazeologic*, 7. *Omonimia la nivel fonologic*; B. În funcție de cauzele care o generează: 1. *Omonimele etimologice*, 2. *Omonimele semantice*, 3. *Omonimele derivaționale (derivate)*; C. În funcție de domeniile în care se manifestă (din perspectiva unor variante funcționale): 1. *Omonimia în onomastică*, 2. *Omonimia în terminologie*, 3. *Omonimia la nivelul abrevierilor*, 4. *Omonimia interlingvistică*; D. În funcție de formele sub care apare: *Omonimia totală vs omonimia parțială*; E. În funcție de nivelul stilistico-funcțional în care este prezentă: *Omonimia tolerabilă vs omonimia intolerabilă*) – clasificări ale omonimelor prezentate într-o descriere sistematizată și ilustrate cu un material lingvistic adecvat.

Disocierile teoretice sunt subtile, nuanțate pertinent și argumentate cu finețe. De pildă, în capitolul *Omonimia la nivel morfologic*, Florina-Maria Băcilă studiază minuțios atât morfemele care au o realizare comună, cu condiția să apară în zone diferite ale aceleiași paradigmă, fiind distincte ca valoare și ca funcție, cât

și elementele morfematice cu rolul de a deosebi diverse părți de vorbire, subliniind – pe baza unor exemple bine alese, inedite și convingătoare, oferite de limba română, dar și de alte limbi (în special franceză) – importanța omonimiei morfologice în clasificarea flexionară a substantivului, a adjectivului și a verbului. Un capitol amplu este dedicat înregistrării și analizei unui inventar bogat de omonimii sintactice în limba română.

Contribuția originală a cercetătoarei se vedește, cu precădere, în capitolele *Omonimia în graiurile populare românești* și *Omonimia în textul literar*, acesta din urmă rânduind, poate nu întâmplător, la încheierea cercetării, ca un corolar al ideii că omonimia este și o sursă importantă de efecte expresive, un fenomen de stilistică a limbii, de cultură filologică, în ultimă instanță, nu doar de îngustă lexicologie.

Pe aceeași linie valorică se situează și partea a treia a lucrării, dedicată interferențelor dintre omonimie și alte sfere lexicale, un deosebit interes practic pentru cultivarea limbii prezentându-l considerațiile privitoare la omografie, omofonie și ortograme. Dincolo de sintetizarea oportună a mijloacelor multiple de care dispune limba română pentru a rezolva coliziunea omonimică, unul dintre meritele incontestabile ale autoarei este acela de a fi evidențiat exploatarea intenționată a omonimiei în calambururi, în jocurile de cuvinte, aducând în atenție (în subsidiar) problema, încă deschisă, a competenței poetice și chestiunile legate de punerea în poziție activă a agenților comunicării.

În capitolul XII. *Considerații finale* (p. 382-384), Florina-Maria Băcilă arată că omonimia poate constitui un criteriu de caracterizare a unei limbi, bogăția ei dând seama de configurația, de specificul limbii respective. Din această perspectivă, autoarea precizează că româna nu se plasează în rândul celor cu predispoziție pentru omonimie, limba noastră manifestând preferință pentru cuvintele plurisilabice și cunoscând o acțiune mai ponderată a legilor fonetice (în comparație cu franceza, de exemplu), fapt care diminuează semnificativ probabilitatea apariției unor coincidențe fonetice întâmplătoare.

Redactată la un nivel de maximă exigență științifică, lucrarea *Omonimia în limba română. Privire monografică* ambiționează (și izbuște să ofere) o viziune integratoare asupra fenomenului în discuție, urmărit în toate manifestările sale din limba română. După cum reiese din cele arătate mai sus, Florina-Maria Băcilă se „avântă” în studiul omonimiei la nivelul cuvântului și la cel al unor unități inferioare (afixe, morfeme) sau superioare lui (omonimia sintactică ori frazeologică), relevând implicațiile acesteia atât în plan evolutiv (diacronic), cât și sub aspect funcțional-sincronic, la nivelul limbii comune (literare) și la cel al variantelor teritoriale, precum și în relația cu alte fenomene (omografia, omofonia, polisemia, sinonimia, paronimia). În cercetare, autoarea împletește judicios observațiile lexicale cu cele de natură stilistică, dialectologică sau sociolingvistică.

Ne aflăm în fața unei monografii atent documentate, sistematice, bogate în informații, sugestii și interpretări originale, cu o bibliografie substanțială, adusă la zi, monografie a cărei apariție le este utilă nu numai lingviștilor – îndeosebi lexicografilor, lexicologilor, semanticienilor –, ci și tuturor celor preocupați de problemele comunicării. Impresionanta listă a lucrărilor citite (nu doar citate!) și

notele de subsol (914) probează curajul Florinei-Maria Băcilă de a-și încerca aptitudinile evidente de cercetător într-un domeniu vast, mult discutat și extrem de controversat. Caracterul sobru și elegant al expunerii, acribia, minuțiozitatea analizelor, modelul scriptural propus, remarcabil ca idee, convingător, fluent, bine articulat, precum și stilul elevat, clar și concis exprimă personalitatea autoarei, făcându-ne să înțelegem pentru ce, după Buffon, „le style est l’homme même”.

Livia Vasiluță